

Zacílení na produkci biomléka s ohledem na případovou studii

Poptávka - biomléko patří ke komoditám s největším potenciálem

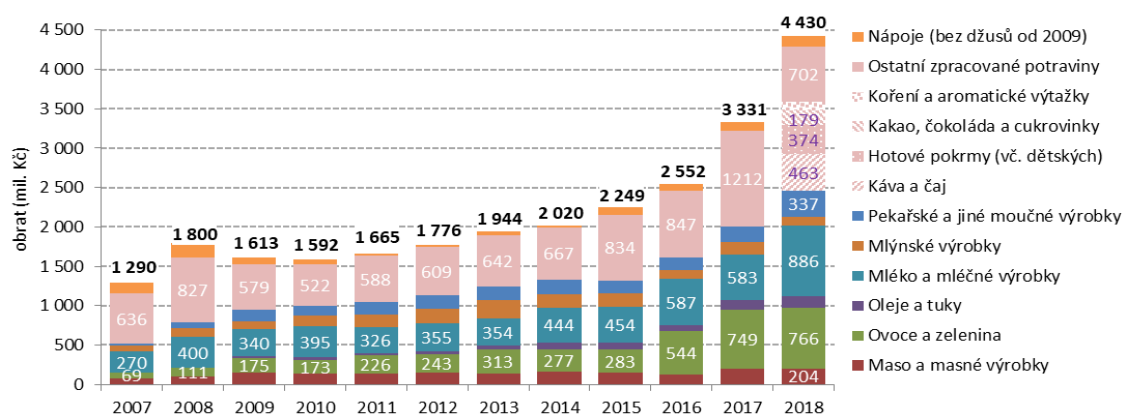
Dle šetření ÚZEI Češi utratili za biopotraviny 4,43 mld. Kč (2018) a spotřeba biopotravin v posledních letech roste dvojciferným tempem (31 % v roce 2017 a 33 % v roce 2018). Podobně dynamický růst je očekáván i v dalších letech.

Hlavním nákupním místem zůstávají maloobchodní řetězce (40 % obratu biotruhu), avšak jejich podíl mírně klesá. Naopak roste podíl prodeje přes prodejny zdravé výživy (farmářské prodejny) a e-shopy, jejichž podíl na obratu biotruhu dosáhl společně 25 %. Zhruba desetina biopotravin je nakupována formou přímého prodeje (z farem či od výrobců).

Mezi nejčastěji nakupované potraviny v biokvalitě patří mléko a mléčné výrobky (20 % obratu za bio, 886 mil. Kč), následuje ovoce a zelenina (viz graf níže).

Vysoké zastoupení prodeje mléka a mléčných výrobků v biokvalitě hlásí zahraničí, v řadě zemí podíl dosahuje okolo 10 %. V Dánsku tvoří čerstvé biomléko téměř 30 % objemu prodaného mléka, v Rakousku více než pětinu trhu, v Německu a Francii okolo 12 %. **Za svou popularitu biomléko vděčí masivní informační podpoře cílené na spotřebitele ze strany státu i družstev, která sdružují producenty biomléka.** V ČR je podíl odhadován na 2 %.

Graf - Podíl hlavních kategorií potravin na celkovém obratu biopotravin v ČR, 2007 – 2018

Produkce biomléka v ČR

Produkce kravského biomléka v roce 2018 činila téměř 34 mil. litrů. Většina mléka je prodávána ke zpracování do mlékáren, necelá desetina produkce zůstává na farmách. Z toho je okolo 6 % využito ke krmení telat a zhruba 4 % produkce je na farmě zpracováváno na mléčné výrobky (zpracováno je cca 1300 tis. litrů mléka).

Prodej mléka se daří realizovat v biokvalitě, odbyt je však na domácím trhu komplikovaný vzhledem k malé poptávce po biomléku od domácích mlékáren (existuje převis nabídky nad poptávkou). V letech 2012 až 2018 stabilizoval trh a ceny biomléka export do Německa přes družstvo České biomléko (až 40 % objemu biomléka).

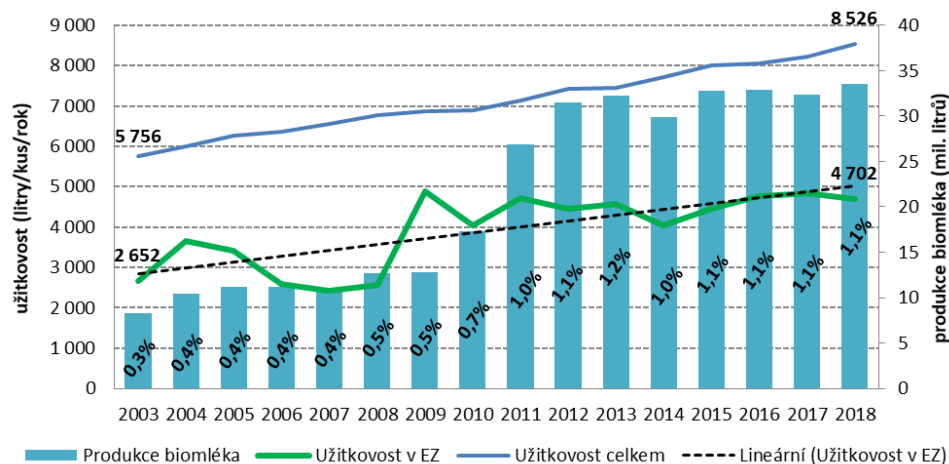
Produkce biomléka i stavy dojníc od roku 2012 stagnují. Aktuálně jsou v systému EZ chována necelá 2 % dojníc a roční produkce biomléka představuje 1,1% podíl na celkové produkci mléka v ČR.

Z pohledu užitkovosti se ČR v rámci konvence řadí do první desítky zemí EU (8526 litrů v roce 2018). Dlouhodobě narůstá užitkovost i u bio dojníc (4702 litrů v roce 2018) a dosahuje okolo 55 až 60 % užitkovosti konvence. Dle údajů FADN je vykazována užitkovost v EZ vyšší, dosahuje 70 až 75 % konvence, což se blíží situaci v EU, kde pokles dojitosti v EZ činí 20-30 %.

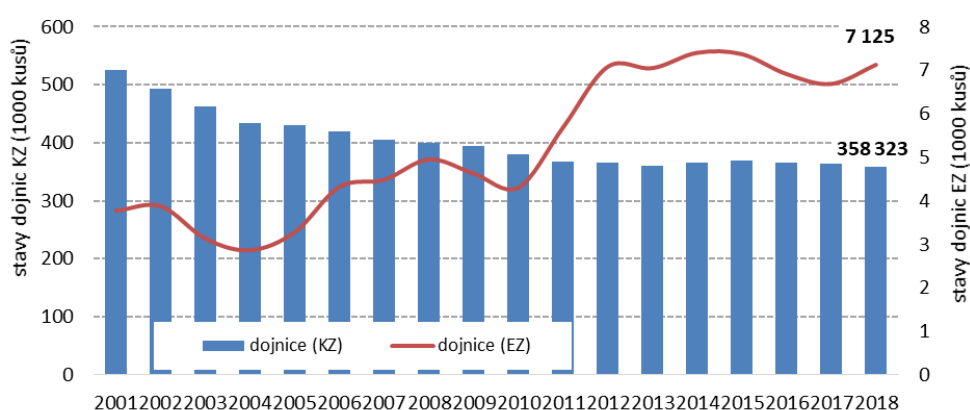
Tabulka – Srovnání produkce biomléka, počtu dojníc a užitkovosti v EZ na stavu v ČR (2010-2018)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
EZ									
Produkce biomléka (tis. l)	17 344	26 854	31 509	32 267	29 934	32 755	32 904	32 400	33 505
Počty dojníc	4 303	5 686	7 080	7 047	7 402	7 370	6 913	6 686	7 125
Užitkovost (l/ks/rok)	4 031	4 723	4 451	4 579	4 044	4 444	4 760	4 846	4 702
Užitkovost dle FADN	n.d.	5 057	5 392	5 403	5 776	5 635	5 700	5 974	6 259
Počet farem s dojnicemi	58	88	105	123	135	134	126	141	160
Celkem ČR									
Produkce mléka (tis. l)	2 612 500	2 663 700	2 740 700	2 774 500	2 856 334	2 946 332	2 984 135	2 998 260	3 078 390
Počty dojníc	383 523	373 832	373 136	367 327	372 632	376 144	372 510	369 802	365 448
Užitkovost (l/ks/rok)	6 904	7 128	7 433	7 443	7 705	8 001	8 061	8 223	8 526
Srovnání - podíl:									
biomléka na celkové produkci v ČR	0,7%	1,0%	1,1%	1,2%	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
dojníc v EZ na celkovém počtu dojníc v ČR	1,1%	1,5%	1,9%	1,9%	2,0%	2,0%	1,9%	1,8%	1,9%
užitkovosti v EZ na celkové užitkovosti	58%	66%	60%	62%	52%	56%	59%	59%	55%

Graf - Vývoj produkce biomléka a srovnání užitkovosti v EZ a celkem v ČR (2003-2018)

Graf - Vývoj počtu dojníc v EZ a v konvenci v ČR (2001-2018)

Zdroj: šetření ÚZEI, data ČSÚ

Z grafu výše je patrný pokles stavu dojníc v ČR, který je kompenzován zvyšováním dojivosti (o 25 % za posledních 10 let), tedy produkce mléka stále mírně narůstá. Soběstačnost ČR v produkci mléka dosahuje zhruba 135 %. **Zůstává otázkou, jak moc je intenzifikace chovů dojníc udržitelná.**

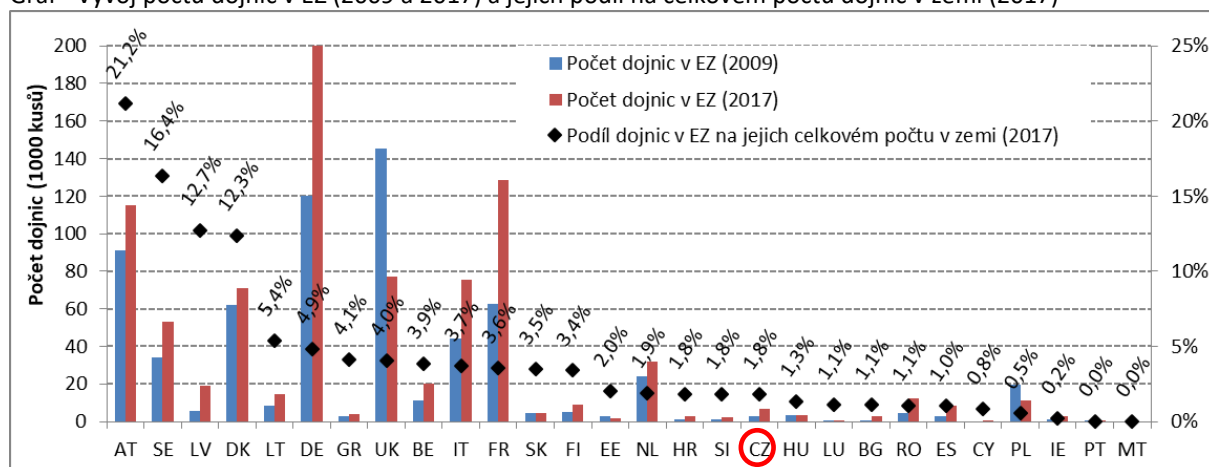
Produkce biomléka ve světě a v EU

Celková světová produkce mléka v roce 2017 činila 798,5 miliard litrů, z tohoto 97 % představuje mléko skotu (83 % mléko dojníc a 14 % mléko buvolí). **Certifikované biomléko představuje zhruba 0,9 % z celkové světové produkce mléka, tj. 7,1 miliard litrů v roce 2017.** Největšími producenty biomléka na světě jsou USA (1,2 mld. litrů), Německo (0,94 mld. litrů) a Čína (0,88 mld. litrů).

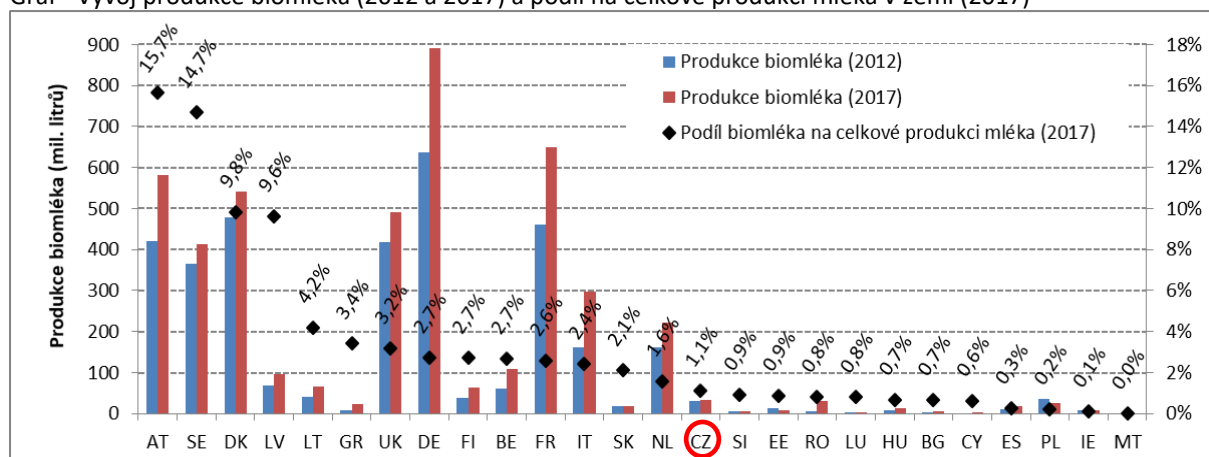
Téměř dvě třetiny biomléka se vyprodukuje v EU. V roce 2017 bylo v EU chováno ekologicky 4 258 tis. kusů skotu, téměř 5% podíl z jejich celkového stavu, z toho 882 tis. kusů dojníc (3,8% podíl jejich celkového stavu).

Nejvíce dojníc v EZ najdeme v Německu (204 tis. kusů), ve Francii (téměř 130 tis. kusů) a Rakousku (115 tis. kusů). **Nejvyšší podíl bio dojníc (21 %) má Rakousko, následuje Švédsko, Lotyšsko a Dánsko, kde je certifikována v EZ již každá osmá dojnice.** Tyto země mají také nejvyšší podíl biomléka na celkové produkci (v rozmezí 9–16 %). Z pohledu objemu mléka jsou nejvýznamnější bioproducenti Německo (892 mil. l), Francie (649 mil. l), Rakousko (582 mil. l) a Dánsko (541 mil. l). Dohromady tvoří téměř 60 % veškeré produkce biomléka v EU.

Graf - Vývoj počtu dojníc v EZ (2009 a 2017) a jejich podíl na celkovém počtu dojníc v zemi (2017)

Graf - Vývoj produkce biomléka (2012 a 2017) a podíl na celkové produkci mléka v zemi (2017)

Zdroj: Eurostat

Výrazně se mezi členskými státy liší také užitkovost dojníc. V konvenci je nejvyšší roční užitkovost přes 9000 litrů dosahována v Dánsku a Estonsku, okolo 8700 litrů pak ve Španělsku, Finsku a Švédsku. Naopak nejnižší užitkovost okolo 3000 litrů má Rumunsko a Bulharsko. V ekologickém zemědělství je v průměru dosahována užitkovost o 20 až 30 % nižší oproti konvenci. Nejvyšší roční užitkovost v EZ dosahují opět severské země – Dánsko, Finsko a Švédsko, a to mezi 7000 a 7800 litry.

Struktura farem s produkcí mléka v EZ a uplatnění biomléka v ČR

Dle šetření ÚZEI uvedlo 160 ekofarem, že má chov dojníc (alespoň 1 dojnici na farmě). Počet ekofarem s dojnicemi narůstá, avšak celkový počet dojníc v EZ stagnuje okolo 7200 kusů.

Z údajů roku 2017 vyplývá, že více než polovina ekofarem chová do 10 kusů dojníc (jedná se o necelá 4 % dojníc v EZ). Nejvíce dojníc je chováno v EZ ve stádech 200 až 500 zvířat, jen výjimečně nad 500 kusů (2 podniky v roce 2017). Ekologický způsob chovu dojníc vyžaduje větší nároky na péči o zvířata a stáda jsou v porovnání s konvencí menší. U konvenčních chovů je nejvíce dojníc chováno v podnicích nad 200 kusů dojených krav (38 % v rozmezí 200 až 500 kusů, 34 % v rozmezí 500 až 1000 kusů a 11% v chovech na 1000 kusů).

Tabulka - Velikostní struktura dojníc v EZ (2017)

Velikostní skupiny dojníc (ks)	Ekofarmy s chovem dojníc			
	subjekty		dojnice	
	počet	podíl %	kusy	podíl %
1 až 5	60	42,55	136	2,03
6 až 10	14	9,93	113	1,69
11 až 20	11	7,80	162	2,42
21 až 50	20	14,18	656	9,81
51 až 100	15	10,64	1059	15,84
101 až 200	11	7,80	1436	21,48
201 až 500	8	5,67	2085	31,18
nad 500	2	1,42	1039	15,54
Celkem	141	100,00	6 686	100,00

Z pohledu struktury produkce mléka v roce 2017 je patrné, že téměř polovina farem, které vyplnily dotazník o produkci, měla roční produkci mléka do 50 tis. litrů (tj. chov do 10 dojníc). Naopak nejvíce mléka, téměř 3/4 je produkováno farmami s roční produkcí nad 500 tis. litrů a jedná se o 19 ekofarem.

Tabulka - Velikostní struktura produkce mléka z ekofarem (2017)

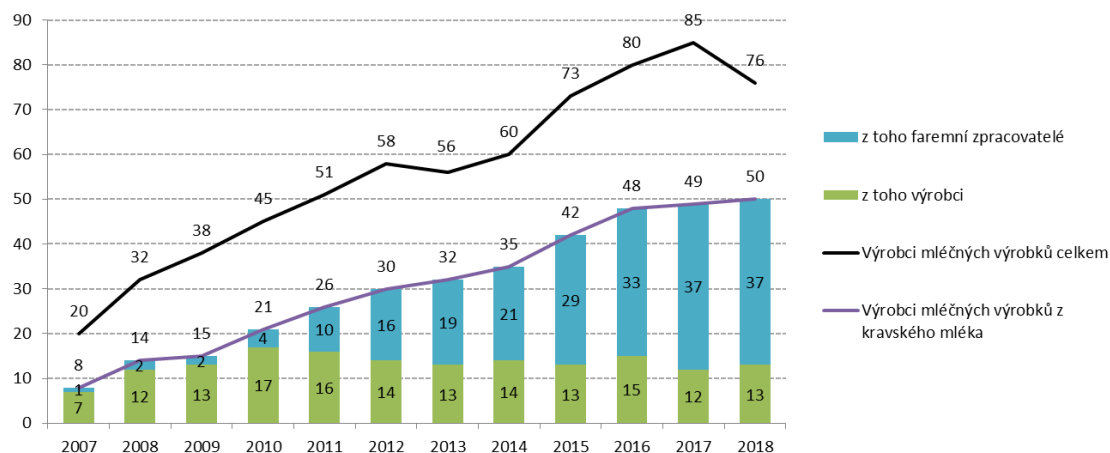
Velikostní skupiny produkce mléka (tis. l)	Ekofarmy s chovem dojníc			
	subjekty		produkce mléka	
	počet	podíl %	tis. l	podíl %
pod 10 tis. l	26	24,5	93	0,3
10 < 50 tis. l	20	18,9	518	1,5
50 < 100 tis. l	9	8,5	540	1,6
100 < 300 tis. l	18	17,0	2 938	8,6
300 < 500 tis. l	14	13,2	5 391	15,8
500 < 1 000 tis. l	9	8,5	6 440	18,9
1 000 < 2 000 tis. l	6	5,7	7 650	22,5
2 000 tis. l a více	4	3,8	10 490	30,8
Celkem	106	100,0	34 060	100,0

Pro oblast výroby mléka a mléčných výrobků bylo ke konci roku 2018 registrováno celkem 76 subjektů z celkových 750 registrovaných výrobců, z nichž zhruba 50 subjektů zpracovává kravské mléko. Z původních 8 zpracovatelů v roce 2007 se jejich počet zvýšil šestkrát, v posledních letech rostl zejména počet faremních mlékáren. Těch bylo na konci roku 2018 registrováno 37 a většina z nich prodává mléčné výrobky přímo z farmy (viz graf níže).

Z pohledu zpracovaného objemu biomléka mají klíčovou roli tradiční mlékárny. V rámci 13 registrovaných výrobců bylo 7 mlékáren: **Polabské mlékárny a.s., OLMA, a.s., Hollandia Karlovy Vary, a.s., Mlékárna Valašské Meziříčí, spol. s r.o., Ekomilk s.r.o., Bohušovická mlékárna, a. s. a LACRUM Velké Meziříčí s.r.o.** Mimo to bylo registrováno 6 menších výrobců: Tavrna sýrů Salix, farma Držovice a 4 výrobci přepuštěného Ghí. Pro obchod se syrovým biomlékem jsou registrovány čtyři družstva: **České biomléko, Mlékařské družstvo Česká Lípa, VIAMILK CZ družstvo a družstvo Cesta mléka.**

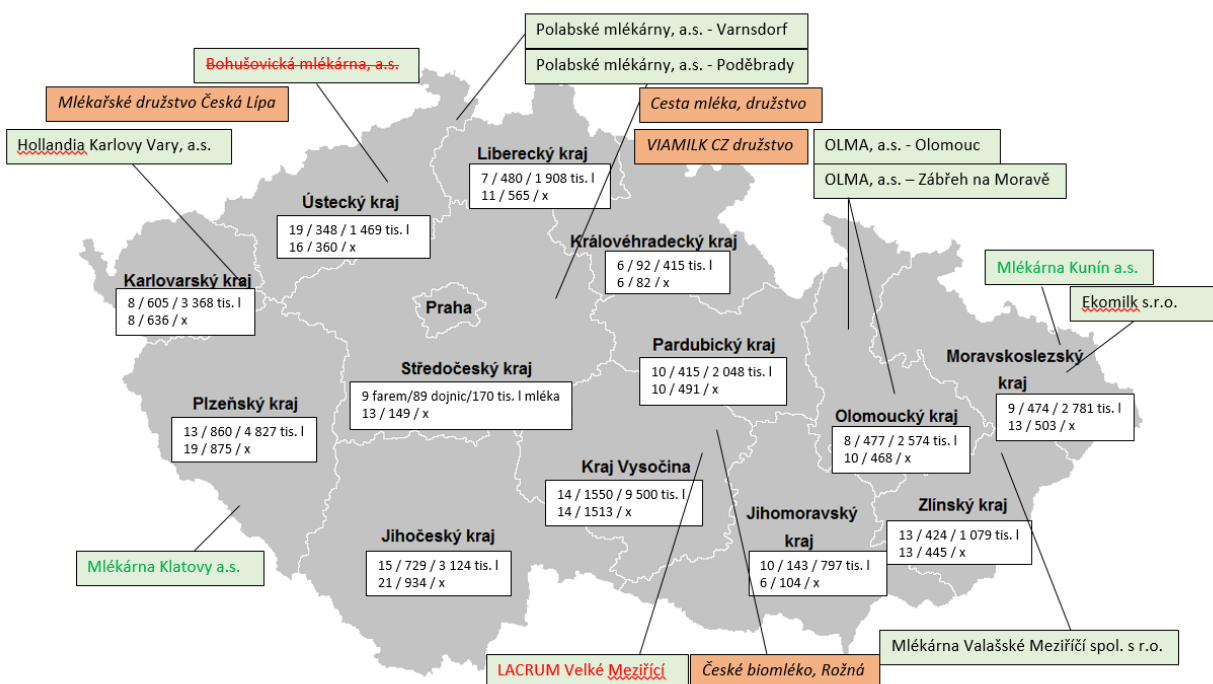
V roce 2019 ukončila svoji registraci Bohušovická mlékárna, neaktivní zůstává dlouhodobě také LACRUM; nově se v roce 2019 registrovala mlékárna Kunín a Klatovy, obě ze skupiny Lactalis.

Graf - Vývoj počtu registrovaných výrobců mléka a mléčných výrobků (2007-2018)

Pozn.: Do registrovaných výrobců mléčných biopotravin jsou započítány dva subjekty specializující se na výrobu zmrzlin.

Počet farem s chovem dojnic, stav dojnic a produkce biomléka v jednotlivých krajích ČR + umístění mlékáren a družstev je názorně uvedeno na mapce níže (data jsou za rok 2017 / doplněno o počet farem a dojnic v roce 2018).

Odbyt biomléka z farem je realizován 2 způsoby:

- zpracování a přímý prodej z farmy (příp. prodej mléčných výrobků přes velkoobchod, menší prodejny, cizí e-shopy...)
- prodej zpracovatelům – přímo mlékárnám, odbytovým družstvům, faremním zpracovatelům, export (prodej mlékárně v zahraničí)

Přes nárůst počtu faremních zpracovatelů **objem zpracovaného biomléka na farmách tvoří do 5 % celkové produkce biomléka v ČR** (okolo 1,5 z celkových 34 mil. l). Část vyrobených mléčných produktů (odhadem mezi 10 až 50 %) je z farem prodávána jako konvenční výrobek bez loga a certifikátu. Důvodem je omezená dostupnost koření / ovocných náplní / čokolády v biokvalitě a dále rizikovější odbyt výrobků jako bio (zdražení ve faremních obchodech a snížení odbytu).

Pozn.: Rozsah faremního zpracování může být vyšší. Data týkající se faremního zpracování nejsou kompletní, u řady farem s roční produkcí do 100 tis. litrů chybí informace o způsobu užití vyprodukovaného biomléka. Lze jen odhadovat, že část z těchto farem má faremní zpracování, ale výrobu mléčných výrobků realizuje celou v konvenci.

Většina biomléka z farem je prodána zpracovatelům, v 95 % v biokvalitě (dle šetření ÚZEI). V malé míře existují stále ekofarmy, které prodávají mléko bez certifikátu (důvodem jsou dlouhodobé vztahy s mlékárnou, malé množství mléka, umístění mimo svoz biomléka...). Z celkové prodané produkce okolo 30 mil. l je 60 % prodáno odbytovým organizacím (družstvům) a 40 % přímo mlékárnám.

Domácí mlékárny v letech 2016-2018 nakoupily biomléko v objemu cca 16 mil. l, z toho 3/4 nakoupily přímo z farem a zbylou čtvrtinu biomléka přes odbytové organizace. Objem biomléka nakupovaný přes odbytové organizace se postupně zvyšuje. Stále bohužel platí, že **domácí mlékárny jsou nuceny část vykoupeného biomléka zpracovat a prodat v konvenčních výrobcích (odhadem až 40 %).**

Na trhu fungují 4 odbytová družstva pro biomléko, 3 vykupují biomléko pro Polabské mlékárny, čtvrté družstvo České biomléko vzniklo v roce 2012 za účelem pomoci s odbytem ekofarmám po ukončení biovýroby v mlékárně LACRUM na Vysočině.

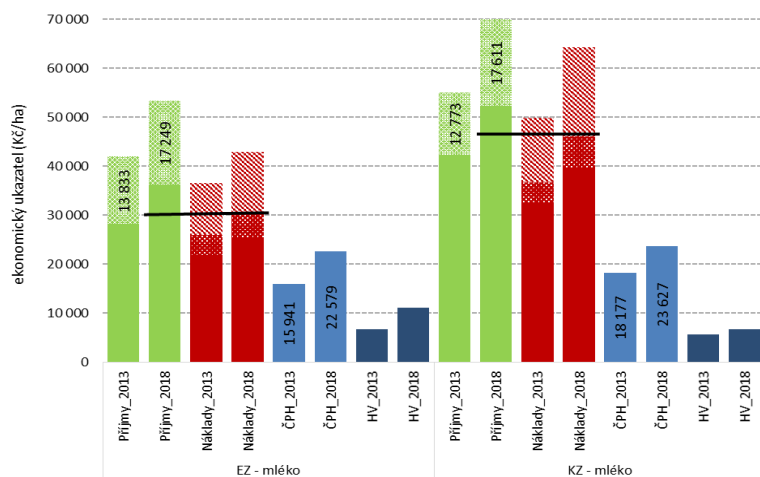
Družstvo České biomléko v současné době sdružuje okolo 30 ekofarem s produkcí cca 14 mil. l (tj. téměř 50 % produkce biomléka v ČR). Většina členů se nachází v Kraji Vysočina, Jihočeském a Plzeňském, zbylých několik členů je pak rozptýleno v jiných krajích ČR. Faremní zpracování provozuje 6 členských farem (registrace mezi roky 2012 až nově 2019). *(Pozn.: do družstva vstupují i menší farmy, čímž vzniká prostor pro diskuzi o dalších aktivitách družstva kromě zajištění odbytu biomléka).* Do roku 2018 směřoval objem vykoupeného mléka do mlékárny v Německu, tím se udržela rovnováha na domácím trhu. **Od roku 2019 družstvo hledá nové odbytové kanály jak v zahraničí, tak v ČR.**

Ekonomika – ekofarmy s produkcí mléka jsou velmi perspektivním výrobním zaměřením

Dle FADN (hodnocení ekonomiky zemědělských podniků) dosahují ekofarmy zaměřené na produkci biomléka u řady indikátorů srovnatelných i lepších výsledků než konvence.

Příjmy i výdaje se pohybují u ekofarem na 70 % úrovně konvenčních podniků, přičemž celkové náklady jsou plně pokryty zemědělskou produkcí. Výsledná čistá přidaná hodnota (ČPH) na hektar se v EZ téměř shoduje s hodnotou v konvenci (22 579 ku 23 627 Kč/ha). Díky nižšímu počtu pracovníků pak ekofarmy dosahují lepší hodnoty důchodové stability (ČPH na pracovníka). Dotace vyplácené na hektar jsou srovnatelné, dokonce ekofarmy v posledních letech mají dotace mírně nižší (17 249 ku 17 611 Kč/ha). **Rentabilita ekofarem (zisk na hektar) je ve výsledku vyšší** (11 034 ku 6 752 Kč/ha), viz graf níže, avšak za cenu nižších mezd, nižší výše realizovaných investic a nižších finančních rezerv.

Graf - Srovnání základních ekonomických indikátorů pro farmy s produkcí mléka v EZ a konvenci (2018)

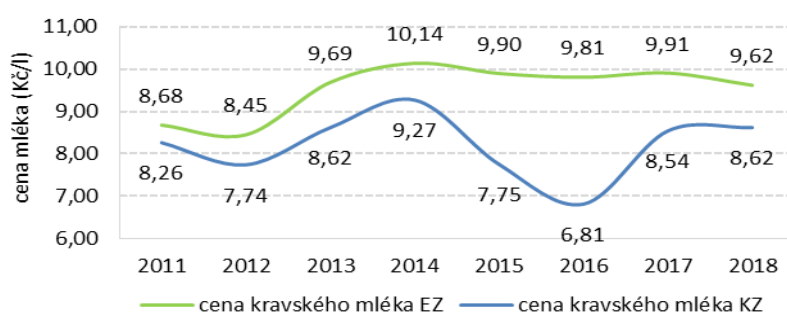

Zdroj: FADN

Z pohledu cenové prémie má dnes cena biomléka svoji vlastní kalkulaci naprosto nezávislou na ceně mléka konvenčního. Při tvorbě ceny lze zohlednit klasické kvalitativní parametry jako např. tučnost, obsah bílkovin či dodané množství, **v řadě případů však cenu ovlivňuje poptávka spotřebitelů.**

V rámci EU je nejčastěji dosahována cenová prémie v rozpětí 20 - 30 % v závislosti zejména na poklesu cen konvenčního mléka, ceny biomléka se pohybují okolo 0,50 EUR/litr. V ČR se cenová prémie u biomléka pohybuje v rozmezí 15 až 20 %. **Platí, že cena biomléka je v porovnání s cenou konvenčního mléka stabilnější a nepodléhá tolik výkyvům trhu.**

Graf - Vývoj ceny kravského mléka (Kč/l) – podniky EZ a KZ (2011–2018)

Zdroj: FADN

Ačkoliv ekologický chov dojníc a produkce biomléka dosahuje dobré ekonomické výsledky a zažívá boom v Evropě, **v ČR produkce biomléka a počet dojníc v EZ stagnuje**, přetrvává nejistota odbytu a udržení cenové prémie, přitom rostoucí domácí spotřeba mléčných výrobků v biokvalitě je uspokojována dovozem finálních produktů z Německa a Rakouska.

EZ má v ČR velký potenciál růstu produkce. K tomu je však třeba zlepšit odbyt - usnadnit ekofarmám přístup na trhy, budovat vnitřní domácí trh a zvyšovat osvětu a spotřebu českých biopotravin. Dle šetření ÚZEI totiž „většina ekofarek prodává svoji produkci do konvence, 50 % výhradně do konvence a 23 % je nuceno do konvence prodat část produkce, jen desetina farek prodá veškerou svoji produkci jako bio, 17 % farek neprodá žádnou produkci a vše spotřebuje na farmě.“

Zpracovala: Andrea Hrabalová, Bioinstitut, o.p.s.